Acc. No. 3278

ఆంధ్ర సంస్థానములు : సాహిత్యపోషణము

(సాహిత్య అకాడమీ బహుమతినందిన రచనము)

డా. తూమాటి దొణప్ప, ఎం.ఏ., పిఎచ్.డి.

ఆంధ్ర

ప్రవేశిక

ఇది శ్రీకాకుళమండలము గజపతినగరము డివిజనులోనిది. విశాఖ పట్టణమున కుత్తరమున 18 కోసుల దూరమునను, గజపతినగరమునకు వాయువ్య దిశలో 4 కోసుల దూరమునను ఆంధ్ర యున్నది. జమీందారీలో [illegible] ముప్పదిమూఁడు గ్రామము లుండెడివి. ఇందులో రెండు అగ్రహారములు, [illegible] జిరాయితీ గ్రామములు, ఇరువదిరెండు మొఖాసా గ్రామములు. ఆంధ్ర జమీందారుల నివాస స్థానము. ఇది చిన్న పల్లెటూరు. కొండ జమీందారీలలో [illegible] ప్రాచీనమైనది. పేష్కషు రూ. 1,386 లు.

సంస్థాన చరిత్రము

వీరు తాము చంద్రవంశము వారమనియు, భారద్వాజస గోత్ర[illegible] మనియు చెప్పుదురు. ఈ జమీందారుల మూలపురుషుఁడు గారయదొర. [illegible] కొండదొర జాతమువాఁడు.

'ఆంధ్ర ప్రతాపరాయఁడఁటన్న బిరుదంబు
తోడను గారయదొర కొసంగె'

[illegible]

జయపురము మహారాజు విశ్వంభరదేవుగారివలన [illegible] చెందిన కిమ్మూరివారి జ్యేష్ఠుఁడగు గారయదొరగారు 'ప్రతాపరాయ' బిరుదము [illegible] ఆంధ్రకు అధిపతులుగా నియమితులయి యుండిరి. వీరి కుదురున [illegible] ఆంధ్ర రా[illegible] (క్రీ.1796) దొర చాల ముఖ్యుఁడు. ఇతఁడు జయపురమువారిని వీడి [illegible] నగరమువారి పరివారములో చేరెను. రామన్నదొర తమకు పరమాప్తుఁడై [illegible] విజయనగరము జమీందారులు లోతుగడ్డ ముఠాయును, సరపపల్లి [illegible] సాలీనా రూ. 600 లు కప్పము చెల్లించురీతిలో ప్రసాదించియుండిరి. [illegible] ఆంధ్ర జమీందారు విజయనగరమువారిపై రేఁగిన [illegible] జమీందారుల పితూరీలో చేరలేదు. మంత్ర తంత్రాంగములలో [illegible] విజయనగరము కోటనుండి పిలుపు వచ్చినప్పుడు ఆంధ్ర జమీందారులు [illegible] పల్లకీలో విజయనగరము పోయి వచ్చెడివారు. రామన్నదొరగారి కొడుకు గా[illegible] దొర. గారయదొరకు అయిదుగురు కుమారులు. జ్యేష్ఠుఁడు రామన్న[illegible] పెదగొట్టువాఁడు 'పండుబాబు' అను నామాంతరము గల రామమూర్తి[illegible] తండ్రి తరువాత జ్యేష్ఠుఁడగు రామన్నదొర జమీకి వచ్చినను సంతతి లేక[illegible]

రామమూర్తిదొరగారి కుమారుఁడగు గారయదొరను దత్త స్వీకరించిరి. ఈ గారయదొరగారి కాలమున ఆంధ్ర సంస్థానము సమస్తము సాలీనా ఇరువది వేల రూపాయలు జమీందారునకు చెల్లించు రీతిలో సంస్థానము దివానగు మంటాక మిప్పిడి కామయ్యగారికి సర్వస్వామ్యములను దఖలుపఱచబడినవి. కామయ్య గతించువరకు ఇట్లు జరిగినది. కామయ్య కుమారుఁడు బంగారయ్య కాలమున సంస్థాన పాలనమును గారయదొరగారి కుమారుఁడగు రామ ప్రతాపరావు బహద్దరుగారు (క్రీ. శ. 1910–1955) స్వీకరించి సర్వాధికారములను తామే స్వయముగా పరిశీలింప నారంభించిరి. ఓరుగంటి సుబ్బారావు పంతులుగారు క్రొత్త దివానుగా నియమితులైరి. ఆపిమ్మట దామర్తి ప్రసాదరావుగారు కొంత కాలము దివానుగా పనిచేసిరి. వీరి కాలమున ఆంధ్ర సంస్థానము బాగుపడినది. పేర్లవారి సంస్థానము నుండియు, ఉర్లాం సంస్థానము నుండియు అనేక గ్రామములను కొని సంస్థానమును విస్తరింపఁజేసిరి. సాలుసరి ఆదాయము రెండు లక్షలకు పైగా పెరిగినది. రామప్రతాపరావు బహద్దరుగారి భార్య సంక్రాంతిదేవి. ఈమె ఖరాకోట సంస్థానాధిపతులగు మదనమోహనసింహదేవుగారి తనయ. రామప్రతాపరావు బహద్దరుగారు తమ నలువదియైదవ యేట 1955 లో మరణించిరి. వీరి కుమారులు గారయ ప్రతాపరావు బహద్దరు దొరగారు. వీరు ఆంగ్ల విద్యా పట్టభద్రులు. ఆంధ్ర సంస్థానమునకు గనుల త్రవ్వకము, ఖనిజముల ఎగుమతి మొదలగు విషయములలో మంచి అభివృద్ధి గావించిన గారయదొరగారు. వీరి తండ్రిగారి కాలముననే సంస్థానము ప్రభుత్వ వశమైనది. ఆంధ్ర జమీందారులకును, మేరంగి జమీందారులకును బంధుత్వములు గలవు.

సాహిత్యపోషణము

ఆంధ్ర రామస్వామిదొరగారి కుమారులైన గారయదొరగారు పండిత పోషకులు. ఓలేటివారికి లక్ష్మీపురాగ్రహారమును, పోడూరిపెద్దిరాజుకి గుడివలస అగ్రహారమును ఇచ్చి సమ్మానించినవారు. నిష్టల రామయ్యశాస్త్రిగారు, పంతుల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు, తాతా రామావధానులు, తాతా వైద్యనాథుగారు వీరి యాస్థాన పండితులలో ముఖ్యులు. ఈ తాతా సోదరుల ప్రపితామహుఁడును, సుప్రసిద్ధులును తాతా సుబ్బరాయఁడుశాస్త్రిగారి ముత్తాతయును ఏకోదరులు. కృష్ణారాయ పురాగ్రహారికులు కూడ వీరి జ్ఞాతులు.

గారయదొర తరువాత జమీకివచ్చిన ఆయన జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు రామందొర తటాకారామాదిక ప్రతిష్ఠలను సల్పినవాఁడు. ఇంగిలాపల్లి వాస్తవ్యులగు నిష్టల కామయశాస్త్రి, చిట్టివలస వాస్తవ్యులగు పంతుల బ్రహ్మయశాస్త్రి, చల్లపేట వాస్తవ్యులగు తాతా పెదకామయ్య, తాతా విశ్వనాథశాస్త్రి, తాతా

శ్రీరామశాస్త్రి వీరి యాస్థానపండితులు.

రామచంద్రదేవుని దత్తపుత్రులు గౌరచంద్రదేవుగారు. ఈయన చల్లపేట అగ్రహారమును, గొప్ప తటాకమును నిర్మించెను. నిష్ఠల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, నిష్ఠల కోదండరామశాస్త్రి, పంతుల సోమనాథశాస్త్రి, ఓరుగంటి భైరవశాస్త్రి, కాశీ అప్పన్నశాస్త్రి, ఓరుగంటి సిద్ధాంతి, గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి, ప్రసిద్ధ జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్త తాతా అప్పాజీ రామయ్య వీరి ఆస్థానపండితులు. గంటి సుబ్బావధాని, గంటి సీతారామావధాని మొదలగు వేదపండితులుకూడ వీరి యాస్థానము నలంకరించినవారు. వేదపండితులును, గజపతినగరము చెంతఁగల మరుపాడ వాస్తవ్యులును నగు దువ్వూరి శ్రీరామావధానులు, దువ్వూరి సత్యనారాయణావధానులు, సుప్రసిద్ధ జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తయును, ఇంగిలాపల్లి వాస్తవ్యులునగు నిష్ఠల సింహాచల సిద్ధాంతి, ప్రసిద్ధ వేద పండితులును, లోగీశ వాస్తవ్యులను సోమపప్పు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి మొదలగువారికి ఆంధ్ర సంస్థానమున వార్షికము లుండెడివి.

రామప్రతాపరావు బహద్దరుగారు పండిత పోషణమున తాత తండ్రులను మించిపోయినవారు కారు. ఈయన పట్టమహిషియైన రాణీ చంద్రావతిదేవిగారు ఒరిస్సా రాష్ట్రములో సుప్రసిద్ధ విద్యాపోషక వంశమైన ధారాకోట జమీందారుల ఆఁడుబిడ్డ. ఆమె తండ్రివంశమువారు కవి పండితపోషకు లగుటయేగాక కొందఱు కృతికర్తలుగాకూడ పేరు పెంపులను సంపాదించినవారు. ధారాకోట జమీందారుల పట్టస్థుఁడగు హరిసింహుఁడు గొప్ప పండితాభిమాని. ఈ సంస్థానాధిపతులలో ప్రసిద్ధుఁడగు కృష్ణసింహుఁడు ఒరియా సంస్కృత భాషలలో గొప్ప పండితుఁడు. ఆయన కావ్యములు ఒరియా సాహితీ ప్రపంచమున సుప్రసిద్ధములు. సాహిత్య వ్యవసాయమునందే ఆయన బ్రదుకు బ్రొద్దు వాటూలనట్లు విమర్శకులు చెప్పుదురు. ధారాకోట కతిసమీపమునఁగల కృష్ణసాగర మను తటాకము చెంతనఁగల కృష్ణవాటిక నామకోద్యానవనములోని తరుచ్ఛాయలయందు వసించి పట్టుదలతో నాసీనుఁడై కృష్ణసింహుఁడు ఒరియా సాహిత్యములో చిరస్థాయి తుల్యమైన మహాకృతిని రచించెనని చరిత్రకారులు వ్రాసిరి.* చంద్రావతీదేవిగారి జనకులగు మదనమోహనసింహదేవుగారు సంగీత సాహిత్యములకు చక్కని సేవ సల్పినవారు. ఈ సంస్థాన సంగీత విద్వాంసులలో పోకల సింహాచలము నాంధ్రులకు సుపరిచితుఁడు. పోకలవారి అల్లుడే బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రిగారు.

ఇట్టి విద్యాపోషక వంశమున పుట్టిన చంద్రావతీదేవిని పట్టమహిషిగా చేపట్టిన రామప్రతాపరావు బహద్దరుగారు పండితుల నెందఱనో పోషించిరి. వేదపండితులలో దువ్వూరి శ్రీరామావధానులు, దువ్వూరి సత్యనారాయణావధాను

* *The Aristocracy of Southern India, Vol. II*, pp. 146, 147;
పురిపండా అప్పలస్వామి, ఒరియా సాహిత్యం, సంస్కృతి, 1965, డిసెంబరు, పు. 2.

దాసులు, తాతా జానకిరామయ్య, తాతా జగన్నాథస్వామి, తాతా వరహాలు మొదలగువారు వీరి యాస్థానపండితులు. 'శ్రావణి' ఉత్సవములలో ఆస్థాన పండితులతోపాటు ఇతరపండితులకుఁగూడ సమ్మానములు జరుగుచుండెడివి.

ఆంధ్ర సంస్థానాధిపతులు శాస్త్రవిద్యలను ఎక్కువగా పోషించిరి. తృణ కాష్ఠ జల సమృద్ధి కలిగినప్పటికిని ఆంధ్ర నివాసయోగ్యము కానందున ఆస్థాన పండితులెవ్వరును హమేషా అచ్చటనుండెడివారు కారు! ఆంధ్ర యంతయును మన్నెపు సీమ. ఎక్కడ చూచినను ఎత్తైన కొండలు; దారిపొడుగునను దట్టమైన అడవులు, అడుగడుగున అడవి జంతువుల బెడద. ఈ యిబ్బందులవలన ప్రత్యేకోత్సవ సందర్భములఁ దప్ప పండితు లెవ్వరును ఆంధ్రలో నుండెడివారుకారు.

ఆంధ్రవారి ఆశ్రయమును బడసిన నిష్ఠల సింహాచల సిద్ధాంతిగారు భద్రాచల మాహాత్మ్యము, లక్షణాపరిణయము, త్రిపురవిజయము నను గ్రంథములను రచించిరి. లక్షణాపరిణయము మూఁడాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము. ఇది శివాంకితము. కవి గౌర్యంబా సీతారామస్వామి పుణ్యదంపతుల పుత్త్రుఁడు, హారితముని గోత్రజుఁడు, ఆపస్తంబసూత్ర పవిత్రుఁడు, జ్యోతిషాయుర్వేద విద్యలలో అందెవేసిన చేయి. సింహాచల సిద్ధాంతిగారి పితామహులును, తర్క శాస్త్ర ప్రవీణులును, ఆశుకవితాధురీణులును నగు నిష్ఠల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారును ఆంధ్రవారి యాదరమును బడసిన విద్వాంసులు. లక్షణాపరిణయము నుండి మచ్చున కొక పద్యము :

'గాడుపు కుఱ్ఱవాఁడు గమికాఁడయి ముంగల రాఁ బిరప్రజం
బోడక చుట్టునుం దిరుగఁ బూవిలు హస్తమునందు వ్రాల నీ
వాడెదు చిల్క నెక్కి వనజారి వసంతుల నెయ్యమొప్ప నీ
రేడు జగాల గెల్తు భళిరే యశరీరుఁడవయ్యు దప్పకా!'

—లక్షణా. 2–112.

ఉపజీవ్య గ్రంథసూచి

1. విశాఖపట్టణముజిల్లా వృత్తాంతసంగ్రహము, పుటలు 533–535.

2. మా విద్యార్థియును, ఆంధ్ర సంస్థానాస్థానపండితుల వంశమువాఁడును నగు చిరంజీవి తాతా రాంబాబు, ఎం.ఎ., సమకూర్చి యిచ్చిన యంశము లీ సంస్థానచరిత్ర రచనకు ముఖ్యములగు నాధారములు.

3. M. A. M. P., III, p. 31.

4. A. Vadivelu, The Aristocracy of Southern India, Vol. II.